

Geliş Tarihi / Received : 25.05.2023 / 05.25.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 19.07.2023 / 07.19.2023

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://doi.org/10.55580/oguzhan.1302490>

ANADOLU MASALLARINDA TILKI MOTİFİ

FOX MOTIF IN ANATOLIAN TALES

Leyla Ece YILDIZ^a, Halil Altay GÖDE^b

ÖZ: En eski dönemlerden beri hayvanlarla etkileşim halinde olan insanlar hem hayvanların etinden sütünden yararlanmış hem de (hayvanları gözlemleyerek onların davranışlarındaki nitelik ve değerleri edebi eserlere dahil etmiştir. Bu hayvanlar edebi metinlerde ya kahramanın kendisi ya da kahramana yardım eden bir varlık olarak karşımıza çıkmakta ve eseri zenginleştirmektedir. İnsanlar oluşturdukları bu edebi ürünlerde özellikle de masallarda doğada iletişim halinde oldukları hayvanların özelliklerini sembolleştirerek kullanır. Eşeği inatçı, ayıyı ahmak, aslanı güçlü gösterirken tilkiyi genellikle olumsuz nitelendirmeler olan kurnaz, hilekâr ve hainliğin sembolü olarak gösterir. Yapılan okumalar sonucunda tilki motifinin farklı özellikleriyle Anadolu masallarında yer aldığı belirlenmiş ve bu konu üzerine metin tahlili yöntemiyle çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, Anadolu'dan derlenmiş masallardaki tilki motifinin kaç farklı şekilde ele alındığı tespit edilerek bunların örnekleriyle birlikte ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu sebeple Anadolu'nun hemen her şehrinde derlenen masallar taranmış ve tarama sonucunda bu masallardaki tilki motifleri tespit edilmiştir. Makalede ilk önce masallardaki hayvan ve tilki motifi hakkında genel bilgi verilmiş, sonra tespit edilen tilki motifleri örnekleriyle birlikte açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler : *Tilki, Masal, Anadolu, Kurnaz, Misafirperver, Yalancı, Hırsız.*

ABSTRACT: People who have been interacting with animals since the earliest times have both benefited from their characteristics and their services (by observing animals, their rich qualities and values have been included in literary works. In these literary products created by people, especially in fairy tales, they use the characteristics of the animals they communicate with by symbolizing the donkey stubborn, the bear stupid While showing the lion strong, it shows the fox as a symbol of cunning, deceit, and treachery, which is generally described as negative. As a result of the readings, it was determined that the fox motif took place in different Anatolian tales with its features and a study was conducted on this subject with the text analysis method. For this purpose, the tales compiled from almost every city of Anatolia were scanned and the fox motifs in these tales were determined as a result of the scanning. In the article, firstly, general information about the animal and fox motifs in the tales is given, and then the identified fox motifs are explained with examples.

Keywords: *Fox, Fairytale, Anatolia, Cunning, Hospitable, Liar, Thief.*

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir

^a Yüksek Lisans Öğrenci, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Leysung.jae@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0823-734X>

^b Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, halilgode@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2132-0671>

1. GİRİŞ

Bir milletin meydana getirdiği dil, edebiyat, sanat vb. topluluklar kadar o milletin hayat felsefesi, inançları, gelenekleri gibi kendisinin özünden parçalar bulabileceğimiz davranışlar o milletin kültürünü oluşturur (Çay, 1990:5). Kültürü oluşturan ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan edebî ürünlerden birisi masallardır.

Sözlü kültür ürünlerinden olan masalların incelenebilmesi için birçok kuram oluşturulmuştur. Türkiye’de masal çalışmaları genellikle metin merkezli kuramlardan olan “*Tarihî-Coğrafi Fin*” kuramı esas alınarak yapılmıştır. Bu çalışmalar motiflerin incelenmesi bakımından önemlidir. Motif kavramı, ise araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tarif edilmektedir. Max Luthi bu kavramı “Hikâye etmenin en küçük şekli”, Arthur Christiansen “Canlılıkları ile kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlar” şeklinde tanımlarken, Stith Thompson “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan masalın en küçük unsurudur.” ifadeleri ile tanımlanmıştır. (akt. Alptekin, 2002:113).

Motif araştırmaları, bir anlatmadaki motiflerin benzerlerinin diğer metinlerde olup olmadığının tespit edilmesine yöneliktir (Alptekin, 2002:198). Bünyesinde birçok motif barındıran masallar içerisinde bulunan motiflerden biri de çalışmamızın konusunu oluşturan tilki motifidir.

Türklerin tarihi geçmişi, inançları, sözlü kültür ürünleri vb. olgularına bakıldığında hayvanların sembolik işlevleriyle Türk kültüründe var olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal düzen içerisinde varlığını sürdüren sözlü kültür ürünlerinden biri olan masalarda hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Bu hayvanlar bazı masalarda masalların ana kahramanları olarak görülmüş bazı masalarda ise insanların yanında yan kahramanlar-yardımcılar olarak yerlerini almışlardır. Türklerin İslamiyet öncesi inanç sistemi içerisinde hem de sözlü anlatmalarında hayvan sembolizmi önemli bir yere sahiptir.

Göçebe yaşam tarzına sahip olan Türkler, sürdürdükleri yaşam gereği eski dönemlerinden itibaren birçok türde hayvanla karşılaşmış, bu hayvanlar hakkında pek çok bilgiye sahip olmuş ve hayvanlara sembolik anlamlar yüklemiştir. Türkler İslamiyet’ten önce etkisinde kaldıkları birçok dinin sembollerini oluşturmuştur. Göçebe yaşamdan yerleşik hayata geçişte hayvanlara yüklenen sembolik anlamlarda değişiklikler görülmüş lakin esas değişiklik İslam dininin kabul edilmesiyle meydana gelmiştir (Çatalbaş, 2011: 57).

Türklerin inançlarından olan totemizmde insanlar bazı hayvanları kutsal kabul edip ona bir sembol şeklinde bağlanmış, bu hayvanların korucuyu bir hayvan olduğunu ve kendilerini koruyacaklarına inanmışlardır. Totemleri arasında bağlantı kuran insanlar totemleri vücutlarına, yaşadıkları yerlere, kullandıkları eşyalara resmetmişlerdir (Tanyu, 1984:155-156).

Şaman düşüncesinde ise insanlarla hayvanlar arasında yakın bir ilişki olduğu düşünülmüş, şamanlar güçlerini hayvanların güçlerinden de aldıklarına inanmışlardır (Harner, 1999:95). Altay ve Yakutlarda bulunan tözlerde tilkinin de yer alması onun ata sembollerinden olabileceğini göstermiştir (İnan, 2020:42). Tilki, başta Çin olmak üzere diğer kültürlerde olduğu gibi Türkler için de kurnazlığın sembolüdür ve özellikle kızıl tilki diğer tilki türlerine göre daha kurnaz sayılır. Ayrıca Türklerin inanışına göre her kahramanın bir koruyucu ruhu vardır ve bu koruyucu ruhlardan birinin tilki olduğuna inanılır. Şaman başlığında da tilki postu yer almaktadır. Bazı masalarda avcılar yer altına götüren kötü ruhlardan bahsedilir ve kötü ruhlardan birisi Kara-Tilki’dir. Kara-Tilki kötülüğü, ölümü simgelemektedir ve amacı avcıyı yer altına çekip yok etmektir (Ögel, 2001:160).

İslamiyet’ten sonra tilki Türk kültüründe korkaklık, kurnazlık ve yalnızlık özellikleriyle öne çıkmıştır (Çoruhlu, 2017:299). Tilki kendisine yüklenen bu kadar olumsuzluğun içerisinde İç Anadolu bölgesinde olumlu bir anlam kazanmıştır. Yolda giderken tilki görmenin uğur getireceğine inanılmasının temelinde tilkinin Hızır olabileceğine inanan Bektaşî inancı etkili olmuştur (Kılıç akt. Sinmez ve Aslım, 2017:214). Tilkinin bu olumlu özelliği sadece İç Anadolu bölgesinde kalmamış genel olarak yayılmış ve sözlü kültür ürünlerinden biri olan masalda da varlığını göstermiştir. Masallar incelendiğinde tilkinin olumsuz özellikleri her ne kadar ön plana çıksa da iyi özelliklerinin var olduğu metinlerde bulunmaktadır.

2. ANADOLU MASALLARINDA TILKI MOTİFİ

Anadolu masallarında tilki motifi, taradığımız masal metinlerinden hareketle Anadolu'nun hemen her yöresinden derlenmiş gerek kitap haline getirilmiş gerekse yüksek lisans ya da doktora tezi olarak hazırlanmış masal derleme çalışmaları taranmıştır. Ardından yapılan inceleme sonucunda Anadolu masallarındaki "tilki" motifi kurnaz, adaletli, affedici, arkadaş olan, dürüst, fedakâr, güvenilir, misafirperver, minnettar, sabırlı, tilkinin yardımseverliği, hırsız, hain, açgözlü-bencil, akılsız, sadakatsiz, tilkinin don değiştirmesi, tilkinin insan şekline girmesi adlı alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

2.1. Tilkinin Kurnazlığı

Masallarda kurnaz genellikle bir olaya ya da olguya ulaşmak için çeşitli yöntemler kullanarak pratik zekâsını hızlı bir şekilde harekete geçiren kişidir. Bu özelliği ile masallarda dikkatleri üzerinde toplayan kişi ise genellikle tilkidir. Kurnaz kavramı sözlük ve kişi tanımlamalarından dolayı da insanların zihinlerinde kötü bir olgu olarak yer alır fakat kurnaz kişi başkasına iyilik yapmak, kötü bir olay karşısında kendini ve kendinden başka bir canlıyı korumak ve bunlar gibi olumlu amaçlara hizmet etmek için de eylemlerde bulunabilir (Yılmaz, 2023:29) Avlanma şekillerinden dolayı çok iyi koku alabilme yetisine sahip olan bu hayvanlar avına sinsice yaklaşır ve onu acımasız bir şekilde avlarlar. Sahip olduğu acımasızlık duygusu ile masallarda kurnazlığı ile kendisine zarar verenlerden intikam da alır.

Anadolu masallarında tilki içinde buldukları güç durumdan kendisini ve başkalarını kurtarmak için kurnazlık yapar fakat kurnazlık yaparken gereken durumlarda hileye başvurup yalan söylediği görülür.

Sütçüler'den derlenen "Tilki ile Yılan" masalında ise kendisini öldürmeye çalışan yılanı "Gel bir helâlasalım arkadas. Birbirimize hukukumuz geçmiştir. Bu kadar zamandır arkadasız. Nasıl olsa öldüreceksin. Ondan sonra öldür." der ve yılanın "Eee, nasıl helâlleşecegiz?" sorusuna "Getir gözlerinden bir öpeyim de helâleselim" diyerek yalan cevap verir ve yılanı öldürür (Demirbaş, 2006:170). Bu masallarda tilki arkadaşı yılanın kendisini öldürmeye çalıştığını görünce canını kurtarmak için yılanı güzel ama yalan sözler söyleyerek onun böbürlenmesini sağlayıp canını kurtarır.

Anadolu masallarında tilki kıvrak zekâsını masalda kişileri fakirlikten kurtarmak ya da hayatı tehlikede olanlara yardım etmek için kullanır. Hayatı tehlikede olan masal kahramanına yardım etmek için kıvrak zekâsına başvuran tilki incelenen masalların içinde yer alır. Bu duruma Adıyaman'dan derlenen "İhtiyar Adam ile Yılan" adlı masalı örnek gösterilebilir.

Derenin içinde bir kutu bulan yaşlı adam kutuyu çıkartır ve kapağını açar. Kutunun içinden yılan çıkar ve yaşlı adamı ısırır. Yaşlı adam ona iyilik yaptığını ve dereden çıkardığını söylese de yılan yaşlı adamı bırakmaz. Yaşlı adam yılanın kendisini bırakıp bırakmamakta haklı olup olmadığını öğrenmek için önüne gelen hayvanlara karşılaştığı bu olayı sormak ister. Karşılıklarına ilk önce öküz ve at çıkar fakat ikisi de yılanın adamı ısırması gerektiğini söyler. Yaşlı adam tekrar birisine sormak ister ve bu sefer de karşısına tilki çıkar. Adam ve tilkiye eğer kendisini kurtarırsa iki tavuk vereceğini söyler ve tilkiyle gizlice anlaşır. Tilki yılanı aldatır ve tekrar onu çıktığı kutuya sokar (Doğan, 2006:226) Tilki kıvrak zekâsı sayesinde yılanı çıktığı kutuya sokmayı başararak ihtiyar adamı kurtarır.

Afyonkarahisar'dan derlenen "Keloğlan ile Tilki" adlı masalda ise tilki canını bağışlayan Keloğlanı fakirlikten kurtarabilmek için kurnazlık yapar.

Tilki Keloğlanı padişaha vezir edebilmek için padişaha tilki hakkında "Padişahım büyük bir ülkenin şahıdır sizden de çok zengindir." der ve Keloğlanı padişaha damat eder. Bir zaman sonra padişah damadının yaşadığı yeri görmek ister. Tilki bir plan hazırlar ve bu planda karşısına çıkan devin büyük sarayını Keloğlan'ın sarayı gibi göstermekte vardır. Bu sebeple deve "Padişahın ordusu geliyor seni görürlerse öldürürler saklansan iyi olur." diye yalan söyler (Özçelik, 2004:290).

İncelenen Anadolu Masallarında tilkinin istediğine ulaşmak için kurnazca davrandığı gözlemlenir. Bu duruma Manisa' derlenen "Kurt ile Tilki" masalında rastlanır. Bu masalda aç karınlarını doyurmanın en kolay yolu zahmetsiz bir şekilde yemeğe ulaşmak olduğunu bilen tilki ve kurt köylülerin hayvan çobanlığı teklifini kabul eder (Alptekin, 1991:96). Amaçları hayvanları güdüyormuş gibi görünüp aslında onlara emanet edilen hayvanları yiyip karınlarını doyurmak olan kurt ile tilki kurnazca davranarak emellerine ulaşmış olur.

Bucak'tan derlenen *"Tilki ile Çan"* (Dalğar, 2010:90) adlı masalda ise tilki yıllar önce kaybettiği çanını bulunca ona tekrar kavuşabilmek için elinden geleni yapar.

Anadolu masallarında tilki ne yapacağını bilmeyen, çıkmazda hissedilen kahramanlara akıl vererek kurnazca davranır.

Afyonkarahisar'dan derlenen *"Keloğlan ile Tilki"* (Özçelik, 2004:290) adlı masalda Tilki Keloğlana saraya varınca nasıl davranması gerektiği hakkında akıl verir.

Hakkari'den derlenen *"Tilkinin Tuzaktan Kurtulması"* adlı masalda ayının kendisini yiyeceğini anlayan tilki ayıyı sana bir av yakaladım diyerek kandırır ve tuzağa düşmesini sağlar. Ayı tilkinin kendisini tuzaktan kurtarmasını ister. Tilki de avcı gelince ölü numarası yapmasını avcının tuzağı açtığında ise kaçmasını söyler (Berki, 2003:137) Tilki tuzağa düşen ve ne yapacağını bilemeyen ayıya akıl vererek kurnazlık yapar ve ayının tuzaktan kurtulmasını sağlar.

Anadolu masallarında tilki kendisiyle dalga geçen ya da kendisine zarar vermeye çalışanlardan kurnazlık yaparak intikam alır.

Kastamonu'dan derlenen *"Tilki ile Güvercinler"* adlı masalda zekâsı sayesinde güvercinin yavrularını rahatlıkla yiyebilirken leyleğin güvercinlere verdiği akıl sayesinde artık yavruları yiyemez. Leyleğin güvercinlere akıl verdiğini öğrenen tilki, göl kenarında balık tutmaya giden leyleği yakalayıp öldürür (Atlı, 2011:238). Artık güvercinin yavrularını yiyemeyen tilki, kurnazca bir davranış göstererek leyleği öldürür ve bu sayede aç kalmasının intikamını almış olur.

2.2. Adaletli Olması

Anadolu masallarında tilkinin sahip olduğu özelliklerden biri adaletli davranmasıdır. Yalvaç'tan derlenen *"Tilki, Kaplumbağa ve Kene"* adlı masalda ekilen buğdayı daha adaletli paylaşmak için tilkinin aklına yarış yapmak ve yarışta birinci, ikinci ve üçüncü gelme durumuna göre mal paylaşımı yapmak gelir çünkü yarışın adaletli bir yarış olacağı düşünülür ve kimse kimsenin aldığı mal miktarına itiraz edemez (Göde, 2010:197) Bu masalda tilki ekin ekilirken kaplumbağa ve keneye yardım etmez fakat mal paylaşımında adaletli olunmasını kendisine de pay çıkmasını ister. Bu yüzden her ne kadar bu davranış onun karakter özelliğine uymasa da böyle davranmak zorunda kalır.

2.3. Affedici Olması

Bu masalarda genellikle tilkinin intikam aldığı bilirse de aslında yer yer kendisine zarar veren diğer kahramanları affettiği de görülür. Bu duruma Şanlıurfa'dan derlenen *"Kartal"*, Yalvaç'tan derlenen *"Tilki ile Değirmenci"*, Bucak'tan derlenen *"Küçük Tilki"* adlı masallar örnek gösterilebilir. *"Kartal"* adlı masalda yavrularını alan komşusu karganın acıktığı için yavrularını aldığını itiraf etmesi üzerine tilki kartalı affeder (Ayan, 2019:189)

"Tilki ile Değirmenci" masasında fakir bir adamın zengin olmasına yardım eden tilki ölünce adamın kendisine ne yapacağını görmek için ölü taklidi yapar. Fakir adam zaten öldü deyip tilkiyi tuvalete atar. Tilki canlanınca değirmenci yalvar yakar tilkiden af diler ve onu ölünce tuvalete atmayacağını, toprağa gömeceğini söyler. Tilki de değirmencinin yaptığı bu kötü davranışı affeder (Göde, 2010:202)

Bucak'tan derlenen *"Küçük Tilki"* masasında ise kuyruğu yok diye kendisiyle dalga geçen arkadaşlarını onlara ders verici bir oyun oynadıktan sonra kendisinden af diledikleri için affeder (Dalğar, 2010:86).

Bu masalarda tilki erdemli bir davranış sergileyerek ondan af dileyenleri affeder.

2.4. Arkadaş Olan

Birçok masalda tilkinin diğer kahramanlarla arasının iyi olmadığından bahsedilir fakat bu durumun tam tersi niteliğinde birçok masalda tilkinin hayvanlarla arkadaş olmak istemesi göze çarpmaktadır. Özellikle farklı yörelerde eş metinler olarak karşımıza çıkan *"Leylek ile Tilki"* adlı masalda tilkinin leylek ile arkadaş olmak istemesi (Göde, 2011:180), yine birçok yörede karşımıza çıkan *"Ayı ve Tilki"* adlı masalda çok yakın arkadaş olan iki hayvanın beraber yemek aramaya çıkması (Korucu, 2019:122), eş metinleriyle karşılaştığımız *"Yılan ile Tilki"* masasında ise tilkinin arkadaşı yılanı dereden geçirmek için boynuna dolması (Korkmaz, 2010:69), Bolu'dan derlenen *"Tilki Şakası"* (Karasu,

2002:186) adlı masalda ise tilkinin arkadaşı ayıya ayının kendisini şaka yapmaması konusunda uyarmasına rağmen şaka yaptığı görülür.

2.5. Dürüst Davranan

Anadolu masallarda tilkinin çoğunlukla amacına ulaşmak için kurnazlığa başvurduğunu ve bunu yalan söyleyerek ya da hile yaparak desteklediğini görüyoruz fakat Muğla'dan derlenen "*Tilki, Kaplumbağa, Engeç*" (Akyol, 2010:295) masalında her ne kadar tilki aslında ekinlerin tamamına sahip olmak istese de kene yarışın başladığını kendisine haber etmesini isteyince tilki keneye yarışın başladığını haber verir ve burada (haber vererek dürüst ve adil davranır.

2.6. Fedakârlık

İncelenen Anadolu masallarının çoğunda tilkinin bencilce davrandığı durumlarla karşılaşırız fakat konu kendi yavrularına gelince anneliğin getirmiş olduğu duygularla birlikte Bursa'dan derlenen "*Tilki Kardeş*" adlı masalda tilkinin kendisinden önce evlatlarını düşündüğü görülmektedir. Bu masalda bulunduğu yerde artık avlanamayan, yiyecek bulamayan tilki çocukları aç kalmassın diye bilmediği yerlere gider ve yemek arar (Sevinç, 2022:188).

2.7. Güvenilirlik

Anadolu masallarında genellikle yapmış olduğu kurnazlıkları yalan söyleyerek ya da hile yaparak gerçekleştiren tilki Çankırı'dan derlenen "*Tilki ile Tozlu Bey*" (Arslan, 2017:326) adlı masalarda adama seni evlendireceğim diye söz verir. Masalın ilerleyen bölümlerinde sözünü tutarak Tozlu beyi evlendirir ve güvenilir olduğunu kanıtlar.

2.8. Misafirperverlik

Türk İslam inancında da misafire oldukça önem verilir ve misafir en güzel şekilde ağırlandırmaya çalışılır. Misafirin bereketiyle geleceği düşüncesi de hem İslam da hem de halk kültüründe benimsenen bir düşüncedir. İncelenen Anadolu masallarında da tilkinin hiçbir beklentiye girmeden arkadaşlarını evine çağırıp ağırlamak istemesi ve gelen misafirlerinin önüne ikram koyması onun Türk kültürünün masallara dahil olduğunu ve kültürün gelecek kuşaklara aktarılmak istendiğini göstermektedir.

Bingöl'den derlenen "*Tilki ile Kartal*" (Alay, 2005:158), Kahramanmaraş'tan derlenen "*Tilkinin Kürkü*" (Erşahin, 2011:341), Yozgat'tan derlenen "*Tilki, Leylek, Kurt ve Çiftçi*" (Aslan, 1994:127) adlı masalarda tilkinin arkadaşlarını evinde misafir edip yemek yedirdiği görülür. Bu masallar da her ne kadar tilki yemekleri gelen misafirlerin yiyebileceği gibi servis etmese de evine davet edip önlerine yemek koyması bir misafirperverlik göstergesidir.

2.9. Minnettar Olması

Türkçe sözlükte "Birinden gördüğü iyiliğe karşı kendini borçlu sayan, gönül borcu olan kimse gönül borçlusu" (Türkçe Sözlük, 2011:1687) olarak tanımlanan bu kavram tilkide tespit edilen bir nitelik/özellik olarak Yalvaç'tan derlenen "*Tilki ile Değirmenci*" (Göde, 2010:196) adlı masalda karşımıza çıkmaktadır. Tilki, üzümünü yediği için kendisini öldürmeyen ve canını bağışlayan değirmenciye minnet borçlu olduğunu düşünür ve bu borcu onu padişah kızıyla evlendirerek ödemek ister.

2.10. Sabırlı Olması

Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme (Türkçe Sözlük, 2011: 1996) olarak tanımlanan bu kavram tilkinin sahip olabileceği özelliklerden biri değilmiş gibi görünse de Yalvaç'tan derlenen "*Tilki ile Eşek*" masalında tilki, sabırlı davranarak eşeğin karnının doymasını istediği için her gittiği yerde anıarak dikkat çeken eşeği tekrar bir yere götürür.

Tilki, bu sefer eşeği üzüm bağına götürmüştü. Eşek yine üzümleri yemiştir ve karnı doyunca anırmaya başlamıştır. Bahçe sahibi gelince, eşek yine bir güzel dayak yemiştir. Tilki de uzaktan eşeğin vaziyetini gülerek seyrediyormuş. Kendi kendine: "Huylu huylundan vazgeçer mi hiç" diyerek oradan ayrılmış gitmiştir (Göde, 2010:195).

2.11. Tilkinin Yardımseverliği

Masallarda tilkinin özellikleri arasında bulunan tilkinin yardımseverliği Stith Thompson'un kataloğunda "B435.1 Helpful Fox" (1955:378) şeklinde yer alır. İslamiyet'te genellikle kötü özellikleri ile anılan tilki masallarda bunun haricinde iyiliği de simgeler. O aklını kullanarak kahramanlara yardım eder, onları zor durumdan kolaylıkla kurtarır. Tilki, düzenbaz ve hilekâr olmasına rağmen aklını iyi kullanır ve bu masallarda zekayı temsil eden tilki kılavuzluk eden bir hayvan olarak karşımıza çıkar. Aşağıda yardımcı tilki motifinin yer aldığı masallardan örnekler verilmiştir.

Domaniç yöresinde derlenen Hasan ile Hüseyin adlı masalda tilki kardeşlerin canını bağışlamaları karşılığında onlara hizmet edip yoldaki tehlikelerden koruyabileceğini söyler (Ölmez, 2014:129).

Adana bölgesinden derlenen "Kurt ile Tilki" adlı masalda tilkinin yanına gelen yaşlı bir kurdun kendisine "Ben, ne kadar gezip dolaşsam da yiyecek bir şey bulamıyorum, aç kalıyorum. Ne olur, bazı günler beni de düşün" dediği için onun karnının doyabilmesi için bir çiftçinin öküzlerini yemeyi teklif eder (Alptekin, 1991:54).

Adıyaman yöresinden derlenen ve birçok ilde de benzer şekilde anlatılan İhtiyar Adam ile Yılan (Doğan, 2006:226) masalında masal kahramanı yaşlı adam derenin içinde bulunduğu kutudan çıkan yılan tarafından ısırılacaktır. Yaşlı adam bu durumdan kurtulmak için sırasıyla ata, öküze onu ısırıp ısırılmakta haklı olup olmadığını sorar fakat her ikisinden de olumsuz cevap alınca şansını son kez tilkide denemek ister ve tilki yaşlı adama yardım ederek yılanı çıkardığı kutuya geri sokar ve yaşlı adamı ısırılmaktan kurtarır.

Amasya bölgesinde derlenen ve birçok ilde de benzer anlatımlarına rastlanılan "Salkımsayan Efendi ile Tilki" adlı masalda tilki başına dadandığı ve üzümünü yediği adama yakalanınca adamın elinden kurtulmak ve canından olmamak için onu zengin bir adamın kızı ile evlendirip fakirlikten kurtulmasına yardım edeceğini söyler. Bu durum karşısında adam tilkinin canını bağışlar (Göde, 2011:193).

Tarsus yöresinden derlenen "Keloğlan ile Devler" adlı masalda onu yakalayıp yiyecekleri sırada hile ile hem devlerin elinden kurtulan hem de büyük bir hazinenin yerini öğrenen Keloğlanın devler peşine düşer. Arkadaş olduğu tilki ise kızıl tavuğu kendisine getirmesi karşılığında Keloğlanı devlerden kurtarır (Tarsus, 2007:163).

2.12. Hırsız Tilki

Hırsızlık konusu sosyal hayatta sıklıkla karşılaşılan bir durumdur ve bu olay halk edebiyatında birçok ürüne de konu olmuştur. Anadolu masallarında da tilkinin karnını doyurmak için hırsızlık yaptığını görmekteyiz fakat bu hırsızlıklar cezasız kalmaz. Tilkinin hırsızlık yaptığı fark edildiği anda bunu fark eden kimse tilkiyi cezalandırır fakat bazı masalda tilki cezadan kurtulmak için hırsızlık yaptığı kişilere canını bağışlamaları için vaatlerde bulunur.

Artvin'den derlenen "Adam ile Tilki" adlı masalda bir adamın kümes dolusu tavuğuna bir tilki musallat olur ve bu tilki sürekli gelip tavukları yer. Bu durumu fark eden adam tilkiden kurtulmak için bir plan yapar ve tilki geldiğinde onu kümese kilitleyerek eline aldığı bir kürekle tilkiyi öldürür (Alptekin, 1991: 91-92).

Aydın'dan derlenen "Tilki ve Değirmenci" adlı masalda tilki değirmencilik yapan bekar bir adamın kümesinden tavuk çalar. Değirmenci onu yakaladığında cezalandırmak ister fakat tilki eğer çiftçi canını bağışlarsa ona padişahın kızını isteyeceğini söyler (Çiftçi, 2015:193). Hırsızlık yapan tilki değirmenciye yapacağı iyilik sonucunda öldürülmekten kurtulur.

Bolu'dan derlenen "Tavşan ile Tilki" adlı masalda aç olan tilki ve tavşan birlikte yemek arar. Bir kadının fındık topladığını gören tavşanın aklına bir fikir gelir ve tilki tavşana uyararak fındıkları çalar (Karasu, 2002:182).

Bursa'dan derlenen "Tilki Kardeş" adlı masalda yavrularının karnını doyurmak isteyen tilki her gün bir çiftliğin tavuklarını çalar (Sevinç, 2022:188)

2.13. Hain Tilki

Kötülük yapmaktan hoşlanan kimse şeklinde açıklanabilen edilen hain kavramı incelenen Anadolu masallarında da tilkinin sahip olduğu özelliklerden birisidir. Tilki bu masalarda karşısındaki kişilere kötülük yapmaktan, zarar vermekten çekinmez.

Kahramanmaraş'tan derlenen "*Tilki'nin Kürkü*" adlı masalda tilki arkadaşı kargayı yemeğe davet eder fakat yemeyi karganın yiyebileceği bir kaba koymak yerine bir taşın üzerine döker. Karga da o yemeyi yiyemez ve aç kalır. Yine aynı masalda tilki kürk vaat edip karşılığında bir hayli koyun aldığı ayıya ihanet eder (Erşahin, 2011:341).

Sütçüler'den derlenen "*Tilki ile Kirpi*" adlı masalda tilki ile kirpi bir bağa üzüm yemeye giderler fakat aradan biraz zaman geçince kirpi tuzağa yakalanır ve tilkiden kendisini kurtarmasını ister. Tilkinin verdiği akılla kurtulur fakat daha sonra aynı olay yine başlarına gelir. Bu sefer tilki kirpiye ihanet edip onu ölümlü baş başa bırakır (Demirbaş, 2006:169).

2.14. Açgözlü- Bencil Olması

Anadolu masallarında tilkinin sadece kendi çıkarlarını düşünerek hareket ettiğini ve hem açgözlü hem bencilce davranışın genellikle bir arada olduğunu görmekteyiz.

İğdir'dan derlenen "*Tilki ile Kurt*" adlı masalda tilki ile kurt bir çiftçinin yağını çalarlar daha sonra yarısını yiyip yarısını da kimse habersiz yemesin diye sözleşirler fakat tilki kurdun uyuduğu bir vakit kalan yağın hepsini yer. Kurda bir şey bırakmaz (Aydın, 2012:331).

Gazipaşa'dan derlenen "*Ayı ile Tilki*" adlı masalda üzüm yemek isterler. Ayı, ağaca iyi çıktığı için ağaca o çıkar tilki de asma ağacının dibinde bekler. Ayı atar tilki yer; ayı, atar; o, yer. Ayının ağacın başında toplama işi bitince, aşağıya iner fakat yiyecek üzüm bulamaz çünkü tilki, aşağıda ayıya üzüm bırakmamış ve hepsini yemiştir (Korkmaz, 2010:61). Yine aynı masalda adlı masalda topladıkları kovan kovan balları bencillik yaparak gizlice yer ve ayıya bırakmaz (Korkmaz, 2010:61).

2.15. Akılsız Davranması

İncelenen Anadolu masallarının neredeyse hepsinde tilkinin kurnazlığı sayesinde içinde bulunduğu zor durumdan kolaylıkla kurtulduğu görülür fakat zaman zaman olaylar karşısında ne yapacağını kestiremez ve akılsızca davrandığı olur. Bu duruma Beyşehir'den derlenen "*Ayı ile Tilki*" adlı masalı örnek gösterebiliriz.

Tilki ile ayı çok iyi arkadaştır fakat tilkinin arkadaşları tilkinin ayı ile dolaşmasını kıskanınca tilki arkadaşlarına uyar ve onlarla gezer. Bu olaya sinirlenen ayı tilkiyi karnının acıktığı yalanını söyleyerek kandırır ve onu buz tutmuş göle götürür. Tilkiye "*kuyruğunu yem olarak suya sok balıklar gelince hemen yakalayalım*" der. Tilki kuyruğunu göle sokunca kuyruğu donar ve kuyruğunu çıkarmaya çalışınca da kuyruğu kopar (Korucu, 2019:122).

Uşak'tan derlenen "*Kurtla Tilki*" adlı masalda tilki kurdun sözülle hareket eder ve atladığı kuyuda akılsızlığı yüzünden ölür.

Tilkiyle sadıç olan kurt koyunu yedikten sonra susadıkları için göle gitmek ister. İlk önce kurt göle gidip su içer ve tilkiye "*Bi de sen atla!*" der. Tilki göle atlayınca kuyruğu buz tutar ve göle yapışıp kalır. Bir oyana bir buyana hareket etmeye çalışsa da hareket edemez ve ölür (Bahadur, 2017:352).

2.16. Sadakatsiz

Doğasında hainlik, kurnazlık gibi özelliklerin yanında sadakatsizlik de bulunan çevresindeki varlıklara zarar vermektense çekinmeyen tilkinin kendini düşünmesi ve kendi ihtiyaçlarını karşılama isteği kaçınılmazdır.

Isparta'nın Sütçüler ilçesinden derlenen "*Tavuk Çobanı Tilki*" adlı masal metninde de tilki çobanlık yaptığı tavukları ilk gün noksansız bir şekilde geri getirir fakat daha sonra dayanamayıp birer ikişer yer (Demirbaş, 2006:173).

2.17. Tilkinin Don Değiştirmesi

Anadolu masallarında başta olmak üzere birçok türde sıklıkla karşımıza çıkan Don Değiştirme; kahramanların suret değiştirmeleri, hayvan ağaç gibi şekillere girebilmeleri, canlarını bir hayvan şekliyle

saklamaları bütün kavimlerin anlatmalarında rastlanan ve dünyaya yayılmış bir motiftir (Ögel, 2010:133)

Masallarda karşılaşılan don değiştirme motifi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi sadece kıyafet değişikliği ile olurken diğeri özün değişmesidir buna “don giyme” denir. Anadolu masallarında karşımıza çıkan şekli suretin değişmesidir. Masallarda karşılaşılan don değiştirme kimi zaman zor bir durumdan kurtulmak için Hızır’ın yardımıyla, kimi zaman bir cadının ya da dev anasının bedduasıyla, bir garibanın Allah’a yalvarmasıyla, gerçekleşmektedir (Kaplan, 2010:7). Masallarda don değiştirme sonucu insanlar genel olarak kuş, güvercin, yılan, at, vs. gibi hayvanlara dönüşmektedir (Kaplan,2010:32). Fakat bu hayvanlar dışında keçiye (Atlı, 2019:202) ve tilkiye dönüştüğü de görülmektedir.

Van’dan derlenen “*Bilmez Hoca*” adlı masalda masal kahramanı sevdiği kız ile evlenmek için Ali Cengiz adlı oyunu öğrenir ve içinde bulunduğu durum neyi gösterirse onun şekline bürünür (Kasımoğlu, 2010:426).

2.18. Tilkinin İnsan Şekline Girmesi

Pertev Naili Boratav şekil değiştirmeyi “İnsanların, hayvanların, bitkilerin, cansız varlıkların öz niteliklerini yitirip birinden ötekine geçmesi; cansız varlığın canlanması, canlı varlığın cansız madde haline gelmesi; dönüşüm (biçim değiştirme).” şeklinde tanımlamaktadır (Boratav, 1973: 62).

Şanlı Urfa’da anlatılan “*Tesbih*” adlı masalda şekil geceleri insan gündüzleri ise tilki olan bir hayvandan bahsedilir.

İki arkadaştan bir tanesi çalışmak için uzun yola çıkar fakat çalışmaya gitmeden önce tesbihini arkadaşına verir. Tesbihi verirken eğer bu tesbihe bir şey olursa başına bir şey geldiğini ve kendisine yardıma gelmesini söyler. Yola çıkan adam kırk gün boyunca yolda olur. Yoldayken karşısına bir adam çıkar ve adamdan iş ister. Adam eğer dağa çıkarsa ona bir altın vereceğini söyler. Adam işi kabul eder ve dağa çıkar fakat dağdan inemez çünkü ona iş veren adam kendisini dağdan indirmek için üç altın ister. Geceyi tilkilerle birlikte dağda geçiren adam sabah olunca oradan hemen uzaklaşır çünkü bu tilkiler gece insan olarak dolaşırken gündüzleri tilki olmaktadır (Ayan, 2019:341).

3. SONUÇ

Geçmişten günümüze toplumun yaşamını, gelenek ve göreneklerini anlatan hem şimdinin hem de geçmişin izlerini taşıyan, içerisinde Türklerin ilk inancı olan Şamanizm’den İslamiyet’e birçok inancı da barındıran masalarda belirli kalıplaşmış semboller üzerinden olaylar anlatılsa da zaman zaman bu kalıpların dışına çıkıldığı da görülür. Kahramanlarının tamamının ya da bir kısmının hayvanlardan oluştuğu masalların birçoğunda tilki önemli bir yere sahiptir. Birçok kültürde de olumsuz özellikleri ile tanınan tilki İslamiyet’in kabulüyle birlikte masalarda daha çok kurnaz, hırsız, hilekâr vb. gibi kötü özellikleriyle tanınmaktadır.

Hayvanları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan ve akli hileye çalışan tilki Anadolu’da derlenen masal metinleri incelendiğinde bu özelliğini kahramanlara yardım etmek, içinde bulunduğu güç durumdan kurtulmak, malını korumak ya da sadece kötülük yapmak istediği için kurnazlık yapan bir tilki ile karşılaşmıştır.

Bu makalede yer verilen masalarda tilkinin yarış sırasına göre kimin ne kadar ürün alacağını belirlemek istemesi onun adaletli bir paylaşım yapmak istediğini, yine makalede yer verilen masalarda her ne kadar tilkiye zarar vermiş olsalar da tilkinin kendisinden af dileyen diğer kahramanları affetmesi onun affedici özelliğini, genelde keskin zekasını kurnazlık için kullanan tilkinin incelenen bazı masalarda zora düşen kahramanları zor durumdan kurtarmak için kullandığını, Anadolu masallarının hemen hemen hepsinde tilkinin diğer kahramanlarla arkadaşlık kurduğu gözlemlense de bu makalemizde yer alan metinlerde tilkinin başka hayvanlarla arkadaşlık yaptığını, tilkinin yıllar önce kaybettiği çanına tekrar kavuşmak için canla başla çalıştığını yani istediğini elde etmek için çabaladığını, her ne kadar bir çok masal metninde herhangi bir sebepten dolayı yalan söylemesiyle ön plana çıksa da Muğla’dan derlenen masalda tilkinin keneye yarışın başladığını haber vererek dürüstçe davrandığını, fakir adama verdiği evlendirme sözünü yerine getirmesi onun güvenilir olduğunu, arkadaş olduğu kahramanları evine davet edip yemek yedirmesi evinde ağırlamaya çalışması onun misafirperverliğini, kendisini

öldürmekten vazgeçen değirmenciye yaptığı karşılığı olarak evlendirme sözü vermesi onun minnettarlığını ve olayların hemen neticelenmesini isteyen tilkinin Yalvaç'tan derlenen "Tilki ile Eşek" masalında eşeğe birçok kez şans vermesi ise onun sabırlı olduğunu göstermektedir.

Tilkinin kolay yoldan karnını doyurmak için bir çuval tavuk karşılığında köylüleri canavardan kurtarması, yapmış olduğu hırsızlık sonucunda canından olmamak için fakir bir adamı zengin bir ağanın kızı ile evlendirmeye söz vermesi, Hasan ile Hüseyin masalında yine canından olmamak için onları tuzaklardan kötülüklerden koruyan bir yol gösterici hayvan olması ya da bir kızıl tavuk karşılığında keloğlana yardım edeceğini söylemesi her ne kadar kendi çıkarları doğrultusunda aklını kullanarak iyilik yapıp yardım ettiğini gösterse de aç olan yaşlı kurt için yemek araması, kartalın yavrularını yıldıan kurtarmak için çabalaması, karnını doyuran bir kadının evlenmesine vesile olması, yaşlı bir adamı yıldıan kurtarması içinden gelerek yardım ettiğinin de göstergesidir.

Masallarda kahramanın don değiştirmesinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. İncelediğimiz masal metninde ise tilki donuna girmenin sebebi kahramanın içinde bulunduğu güç durumdan kurtulmak ve amacına kolaylıkla ulaşmak istemesidir. Yine karşılaşılan bir masal metninde gece ve gündüz şekil değiştiren bir tilkiye rastlanılmaktadır fakat bu değişimin sebebi masalda açıklanmamıştır.

İncelenen Anadolu masallarında tilkinin kendisine verilen görevi ilk gün güzel bir şekilde yerine getirip daha sonra içindeki avlanma dürtüsüyle kendisine emanet edilen tavukları yemesi onun sadakatsiz davranmasının bir sonucu olmuştur.

Masallarda keskin zekâsı sayesinde güç durumlardan uzaklaşabilen gerektiği zaman yardıma ihtiyacı olanlara gerek fiziksel gerek akıl vererek yardımda bulunan tilki ayı ve kurdun kendisini oyuna getirdiğini fark edemez ve olayların sonucunda ya kuyruğundan olur ya da ölür. Akılsızca davranışının cezasını canıyla öder.

Masallarda tilkinin hırsızlık yaptığı görülmektedir. İncelenen masallarda tilkinin karnını doyurmak amacıyla hırsızlık yaptığı gözlemlenir.

Masallarda açgözlü ve bencil bir hayvan olarak karşımıza çıkan tilki arkadaşlarıyla beraber karınlarını doyurmak için çaldıkları yiyeceklerin tümünü gizli gizli yer.

Masallarda tilkinin karşısındakine kötülük yapmaktan çekinmediği zamanlar olmuştur. Zor durumda olan kirpiyi öylece bıraktığı, vaatte bulunduğu ayıya vaat ettiği şeyi yapmayarak hainlik yaptığı görülür.

Yukarıda bahsedilen masal metinlerinde tilkinin davranışlarından yola çıkarak uzun yıllar insanlığın ortak bilincinde çoğunlukla kurnazlık ve hainlikle bilinen tilkinin bilinen olumsuz özelliklerini masalda bulunan diğer kahramanlara yardım etmek onları zor durumdan kurtarmak içinde kullandığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akyol, E. (2010). Muğla Masalları Metin-İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alay, O. (2005). Bingöl Masalları (İnceleme-Metin). *Yüksek Lisans Tezi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alptekin, A. B. (1991). *Hayvan Masalları*. Ankara: Akçağ.
- Arslan, A. S. (2017). Çankırı Masalları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, N. (1994). Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İncelene-Metinler). *Doktora Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atlı, S. (2011). Katastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin). *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atlı, S. (2019). Anadolu Sahası Masallarında Keçi, Yetiştiricilikten Kültüre Türklerde Keçi, Lefkoşa: Yakınoğlu Üniversitesi Yayınları.
- Ayan, M. (2019). Şanlıurfa Masalları. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Aydın, H. (2012). Iğdır Masalları (İnceleme-Metinler). *Yüksek Lisans Tezi*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bakırcı, N. (2000). Niğde Masalları. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berki, M. (2003). Hakkâri Masalları Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- BORATAV, P.N. (1973). 100 Soruda Türk Folkloru. İstanbul.
- Çatalbaş, R. (2011). Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi. *Turan-Sam*, 49-60.
- Çay, A. M. (1990). *Türk Millî Kültüründe Hayvan Motifleri 1 (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler)*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Çiftçi, K. (2015). Aydın Halk Masalları. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Ötügen Neşriyat A.Ş.
- Dalğar, E. (2010). Bucak Masalları Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, M. (2017). Dindarlık- Yardımseverlik İlişkisi Malatya Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, A. (2006). Adıyaman Masalları Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erşahin, İ. (2011). Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması. *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göde, B. (2011). Amasya Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin). *Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harner, M. (1999). *Şamanın Yolu*. İstanbul: Dharma Yayınları.
- İnan, A. (2020). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Kaplan, E. (2010) Anadolu Türk Halk Masallarında Kılık Değişirme, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kara, R. (1996). Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler I). *Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu, C. (2002). Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, İ. E. (2010). Gazipaşa Masalları ve Bunların Eğitimdeki Yeri. *Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korucu, S. (2019). Beyşehir Masalları Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasımoğlu, H. (2010). Van Yöresine Ait Türk Masalları. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2006). Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması. *Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ögel, B. (2001). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ölmez, E. (2014). Domaniç Masallarının Proop Metoduna Göre İncelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Önay, Y. (1995). Van Masalları Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçelik, M. (2004). *Afyonkarahisar Masalları Araştırma-İnceleme-Metin*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Özkan, P. (2014). Hatay (Antakya) Masallarının Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sevinç, A. (2022). Kuzey-Batı Bursa Masalları. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sinmez, Ç. Ç., & Aslım, G. (2017). İç Anadolu Bölgesindeki Hayvanlarla İlgili İnanış ve Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilig* (81), 205-232.
- Tanyu, H. (1984). *Totem, Totemizm ve Tabu Üzerinde Yeni Araştırmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.

Yılmaz, A. (2023). Anadolu Masallarında Kurnaz Tipi. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli. Pamukkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü